

**TÁRSAS KAPCSOLATOK FELMÉRÉSE
EGY DÉL-MAGYARORSZÁGI TŰZOLTÓSÁG CSOPORTJAIBAN
A SZOCIOMETRIA MÓDSZERÉVEL**

Kissné Várkonyi Erika

2011

Összefoglaló

Mindennapi életünk társas kapcsolatai különböző hálózatokban kapcsolódnak egymáshoz, ahol spontán társulások, barátságok vagy rivalizálások alakulnak ki. Az egyének részvételét a csoportos interakciókban illetve a csoportok működését, teljesítőképességét több tényező befolyásolja. A feladatcsoportoknál különösen fontos az egyén vonzódása a csoport felé, illetve a csoportkohézió. A vizsgálatba egy dél-magyarországi Tűzoltóság vonulós egységei kerültek bevonásra. A csoportok kapcsolati struktúrája a szociometria módszerével kerültek feltárássra. A vizsgálat szerint a kohéziós mutatók közül három mutatóban érték el az eredmények átlagos vagy átlagon felüli értéket. A csoportszerkezetek nem mutattak zárt alakzatot. A vizsgált csoportoknál több személy állt egy-egy kisebb csoportosulás középpontjában. A tűzoltók csoportjainál működik a csoportkohézió, együvé tartozónak érzik magukat.

Kulcsszavak: szociometria, kohézió, tűzoltóság

Kissné Várkonyi Erika

2011. április

Társas kapcsolatok felmérése egy dél-magyarországi Tűzoltóság csoportjaiban a szociometria módszerével

Napi életünket közösségi formákban éljük, amelynek során különféle társas alakzatokhoz tartozunk. Ezek a társas alakzatok bonyolult hálózatban kapcsolódnak egymáshoz, ahol spontán társulások, barátságok vagy rivalizálások alakulnak ki. Azt, hogy az egyén milyen módon vesz részt a csoportos interakcióban, alapvetően három motívum befolyásolja - a valahova tartozás, a megértés és a kontroll motívuma (Fiske, 2006). A hatékony csoportműködéshez elengedhetetlenül fontos a csoporttal történő azonosulás, amit elősegít, ha az egyén észleli a csoport koherenciáját. Ezáltal fontos szerepet kap a csoportkohézió, amelynek kialakulása a csoportvonzalomból ered, és ami által a csoporttag lojalitása nő a csoportja felé. A feladatcsoportok csoport koherencia és összetartozás tekintetében az intim csoportok és a laza kapcsolatok között helyezkednek el. Az egyén csoportjának tagjaként kategorizálja önmagát, amely fokozza a csoporthoz tartozás élményét. A kategorizáció folyamatában az egyén tipikus csoporttagként tekint saját magára, ezáltal a csoportba tartozás és az azonosulás hatást gyakorol gondolataira, érzelmeire és viselkedésére. Az egyenruha, amelyet a tűzoltóság tagjai is viselnek, valamint a közös cél, feladat, amely meghatározza a csoport munkavégzését, emlékeztetik a csoporttagot a többiekkel való hasonlóságra. Tudatosabbá válik a csoporttagságról alkotott ismerete, a csoporthoz tartozás befolyásolja önértékelését (Smith és Mackie, 2004). Az alacsony kohézió rontja a csoport teljesítményét. Ilyenkor megoldás lehet a pozitív társas kapcsolatok számának növelése, és általa a csoporttal való azonosulás erősödése (Smith és Mackie, 2004). A tűzoltóság bevetési egységei jól reprezentálják a feladatcsoportok működését, hiszen munkájuk során, mint határozott, összeforrott beavatkozó csoport jelennek meg. Felmerül a kérdés, hogyan sikerülhet ezt az egységességet létrehozni és fenntartani.

A tűzoltók Magyarországon egységesen három – A, B, C – állandó, változatlan csoportban váltják egymást a szolgálatban. A 24 – 48 órás szolgálati idő következtében életüknek minden szegmensét megosztják csoporttársaikkal – laktanyai életükbe beszivárognak a privát élet, vonulás során a beavatkozó szerep hivatásukhoz kötődik. Esetükben különösen igaz, hogy a csoportot alkotó egyének tudatosan együttműködnek bizonyos célok és érdekek elérése érdekében, miközben önmagukat mindenki mástól megkülönböztető egységként fogják fel (Deutsch, 1980). Ugyanakkor azt is fontos kihangsúlyozni, hogy az egyének halmaza csak akkor alakul át csoporttá, ha az egymás közti kapcsolataikat, viselkedésüket valamely szabályszerűség jellemzi. Az egymás közti interakciók alapja valamilyen

megszilárdult érintkezési háló, viszonylatrendszer (Pataki, 1972). A tűzoltóság a rendvédelmi szervezetek közé tartozik. Ebben a minőségben egységei a formális csoportok közé tartoznak, hiszen egyes társadalmi szervezetben (például hadsereg) kifejezetten kívánatos, hogy az egyének saját tulajdonságaiktól mentesen, teljes személytelenségben vegyenek részt a csoport életében (Csepeli (2001). A formális csoportokban meghatározott szerepek és ehhez kapcsolódó státuszok állnak fenn. A formális csoportokon belül létrejönnek informális csoportok, ahol az egyének jobban érvényesíthetik saját individualitásukat, saját elhatározásuk miatt maradnak csoporton belül. Az informális csoportok elsősorban érzelmi alapon szerveződnek, rokonszenv vagy közös érdeklődés alapján (Kollár, 2004). A formális vezetőt a csoporton kívüli személyek választják ki, az informális vezetőt maga a csoport választja ki csoporttagjai közül (Argyle, 1981). A csoport életét meghatározza a tagok között meglévő érzelmi kapcsolat. Így a csoporttagok közti rokonszenv kialakulását segítő eszközök a csoportfejlesztés hatékony eszközei lehetnek (Kollár, 2004).

Amint az ismert, a csoport hajlamos a kisebb csoportokra történő szétesésre (Petrušek, 1972), az integráció a kisebb létszámú csoportokban érhető el. Másrészt a munkacsoportok, mint a tűzoltóság bevetési egységei is, tartós alakzatok, amelyek eredményes működéséhez elengedhetetlen feltétel a csoporthoz való vonzódás mértéke (Argyle, 1981). Ez befolyással bír a csoport teljesítményére, amellyel kapcsolatban a vizsgálati eredmények azt mutatták, hogy fontos tényező az egyéni kompetencia kifejeződése a csoportban. A csoport teljesítménye akkor lehet optimális, ha a csoportdöntések együtt járnak az egyéni kompetenciával (Moscovici és Paicheler, 1980). A teljesítményhez járul az a megállapítás is, hogy a kategorizáció folyamatában az egyén tipikus csoporttagként tekint saját magára, és ez hatást gyakorol gondolataira (Smith és Mackie, 2004).

A vizsgálatban alkalmazott több szempontú szociometria Mérei nevéhez fűződik (Kollár, 2004). A társas alakzatok és az egyének alakzatban elfoglalt helyét Moreno kutatta először (Mérei, 2006). A szerveződő rejtett hálózatot, a csoport szerkezetét Moreno a rokonszenvi választások módszerével igyekezett feltárni, és 1934-ben kidolgozta a mérési eljárást. Vizsgálatának középpontjában az egyén társas mezőbe történő beilleszkedése állt. A módszer segítségével gyorsan és egyszerűen lehet képet kapni a csoport szerkezetéről, fejlettségéről. Ugyanakkor Moreno szociometriája nem ad információt a közösség fejlettségéről. Szükségessé vált olyan mutatók bevonása is, amelyek segítenek megmutatni, hogy a csoport összetétele alkalmas-e a feladatok megoldására, a csoporttagok képesek-e a közös erőfeszítésre és ezzel a magas teljesítményre. Az említett szempontokat figyelembe véve alakította ki Mérei Ferenc a közösségek több szempontú jellemzésére alkalmas

szociometria új módszerét, a több szempontú szociometriát (Kollár, 2004). A szociometriai vizsgálatot kizárólag névvel lehet elvégezni, csak ezáltal lehet értékelhető adatokhoz jutni.

A dolgozatomban ismertetett vizsgálat célja, hogy egy dél-magyarországi Tűzoltóság három szolgálati csoportjában feltárja és a több szempontú szociometria módszerét követve, a szociometria mutatók segítségével összehasonlítsa a három bevetési egység csoportszerkezetét, a csoporton belüli informális kapcsolati struktúráját, a csoport légkörét, a rejtett szereprendszereket, a betöltött funkciókat, a csoportok teljesítőképességét. Mivel a csoportvonzalom az összetartó erőkre épül (Fiske, 2006), valamint a harmonikusan működő csoport előfeltételei közé tartozó jellegzetességek a csoportszerkezetben található zárt alakzatok (Csepeli, 2001), ezért a következő hipotéziseket fogalmazom meg:

- Első hipotézisként a szociometria kohéziós mutatóiban legalább átlagos vagy az átlagnál magasabb értékeket várok a vizsgált mutatókban.
- Második hipotézisként a csoportszerkezet tekintetében zárt alakzatokra és egynél több személy központba állítását várom a választások során.

Módszerek

Résztvevők

A vizsgálatot egy dél-magyarországi Tűzoltóság vonulós állományának három, A, B, és C csoportjával folytattam le, egységenként 30 fővel. Az előzetes tájékoztatásban a csoportoknak elmondtam a vizsgálat célját, felhívtam a figyelmet a kitöltés önkéntességére, kértem munkám segítségét. Információt adtam a vizsgálat eredményéről adható visszajelzés lehetőségéről. Felhívtam figyelmüket, hogy minden személy csak a saját szolgálati csoportjából választhat neveket. A kérdőívet kitöltők a vizsgálat megkezdése előtt aláírták az Informált beleegyezés nyilatkozatot (2. sz. Melléklet), majd a visszajelzést kérő személyek megadták elérhetőségüket. A vizsgálat során az etikai szabályokat betartottam (1. sz. Melléklet).

Vizsgálati eszközök

A szociometriai felmérést a Mérei Ferenc által kidolgozott több szempontú eljárással (Mérei, 2006) végeztem el. Ezért a vizsgálati személyek Szociometriai Kérdőívet (3. sz. Melléklet) töltöttek ki. A felméréshez indokoltá vált egy specifikus kidolgozású kérdőív használata, mivel a tűzoltók a 24 – 48 órás készenléti szolgálat – pihenőidő miatt az átlag populációtól eltérő ritmusban dolgoznak, ami kihat mind a szolgálati időben, mind a civil

életben folytatott életmódjukra. Az alkalmazott Kérdőívet a tűzoltók szolgálati csoport életében és kárelhárítási munkájukban előforduló helyzeteknek megfelelően, valamint egyedi életmódjukkal összhangban dolgoztam ki. A kérdőív kérdéseit azzal a kritériummal kell összeválogatni, hogy a választások alapján kiszámított mutatók felelet adjanak a kutatási kérdésre. A Kérdőív 13 kérdést tartalmazott. Ebből négy rokonszenvi kérdés (1. 4. 11. 13.), kettő bizalmi (9. 12.), négy szakmai hozzáértésre (2. 7. 8. 10.), egy igazságosságra (5.), egy tulajdonságra (3.) és egy népszerűsége (6.) vonatkozó kérdés volt. A kérdések összeállításánál figyelembe vettem a vizsgálandó csoport specifikumait, ezért tűzoltó specifikus Kérdőívet állítottam össze. Az első kérdés – „Kettőből az egyik hűtőszekrény meghibásodott. Kinek szorítana helyet a saját hátrányára?” – jelentőségét az adja, hogy a tűzoltósági laktanyákban általában kevés számú – ritkán három, általában kettő, de esetenként csak egy – hűtőszekrény áll a tűzoltók rendelkezésére. Az abba történő „bepakolás” a csoportban elfoglalt hierarchikus helyzet szerint történik. A kérdésre adott válaszból következtetni lehet az informális kapcsolatokra. A negyedik kérdés – „A dohányzó helyiségben kinek a társaságában van legszívesebben?” – háttérét az adja, hogy a dohányzó kvázi klubként, társasági helyszíneként működik, oda azok a tűzoltók is szívesen beülnek beszélgetni, információt cserélni, akik amúgy nem dohányoznak. A nyolcadik kérdés – „Nehezen megközelíthető helyszínen kivel szeretne párban dolgozni?”- a szakmai hozzáértés megítéléséhez vezet. A tűzoltók a vonulási helyszínen párban dolgoznak, aminek az összeállítását nem ők határozzák meg. Ugyanakkor életveszélyes helyszínen a sikeres mentést és a túlélést is biztosítja, ha hozzáértő személlyel kerül beosztásra. A tizedik kérdés – „A tömlőmosást segítő gépesített berendezés elromlott. Kézzel kell elvégezni a feladatot. Ki tudna a legeredményesebben hatni a csoportra a munka elvégzése érdekében?” – értelmezéséhez hozzájárul az a mindennapi laktanyai életből vett információ, hogy a szolgálatban eltöltött időben el kell látni a karbantartási munkálatokat is. Ezek közül a tömlőmosás a „nem szeretem” feladatok közé tartozik. A tizenharmadik kérdéshez – „Kivel menne szívesen konditerembe?” - megemlítem, hogy a tűzoltók számára a mindennapi stresszel való megküzdés egyik fontos eszköze a fizikai aktivitás (sportolás, kertészkedés, stb.)

A szolgálati csoportokról kapott információkat interjúk segítségével egészítettem ki.

Vizsgálati eljárás

A Szociometriai Kérdőívre adott feleletek kategóriánként összesítésre kerülnek. A rokonszenvi választások alapján kerül felvezetésre a kölcsönösségi táblázat, ahol a táblázat

mindkét tengelyén a megkérdezettek névsora szerepel. Az anonimitás érdekében a neveket számokkal helyettesítettem. Az adatok soronként és oszloponként is összesítésre kerülnek (Mérei, 2006). A kölcsönösségi táblázatból kiolvasható a kölcsönös kapcsolatok, illetve a magányosok száma is.

A gyakorisági táblázat függőleges tengelyére a vizsgált személyek névsora (jelen esetben a helyettesítő számsor) kerül, a vízszintes tengelyre pedig a kritériumok, amik alapján a kérdőíven a választásokat a személyek megtették. A névsor nem betűrendben kerül beírásra, hanem a szociálpszichológia szempont szerinti fontossági sorrendben – szolgálati beosztás, valamilyen rangsor alapján. A vízszintes tengelyen a választások a kritériumok csoportosításával kerülnek bevezetésre (Mérei, 2006). A táblázat választ ad arra a kérdésre, hogy mennyire válnak el egymástól a funkcióra vonatkozó választások, illetve a szubjektív választások.

A szociometriai mutatók az eredmények értelmezhetőségét segítik (Mérei, 2006), leggyakrabban az alábbi mutatók kerülnek kiszámításra.

I. A szerkezeti mutatók segítenek jellemezni a csoport alap struktúráját.

- CM – (centrális – marginális) mutató: százalékban kifejezi a csoportszerkezet központjának és a peremnek a viszonyát.
- A társas mezőre jellemző alakzatok arányai. Ezek a következők lehetnek: zárt alakzat, lánc, csillag, pár, magányos helyzet.
- Kohéziós mutatók – Kölcsönösségi index, a csoport hány százalékának van kölcsönös kapcsolata. Sűrűségi index, a csoporton belül hány kölcsönös kapcsolat esik egy személyre. Csoportkohéziós index, a lehetséges kölcsönös kapcsolatok hány százaléka realizálódott. Viszonozottság, a deklarált kapcsolatok hány százaléka kölcsönös.

II. A csoportlégkör mutatója: a rokonszenvi választásoknak és a funkcióválasztásoknak a szóródása mutatja a beszabályozottságot, konformizmust. A harmonikus közösség jellemzője, hogy a tagok a személyes kérdéseikben szubjektíven választanak, míg a funkciókra vonatkozóan a csoportnormákhoz igazodnak.

III. Választási koincideneciák: a különböző kritériumokban adott választásokban adott válaszok egybevágóságának fokából lehet következtetni az alakzat motivációs rendszerére.

IV. A tagolódási dimenziók mutatói: ezek alkalmasak a közösség hierarchiájának, szereptagolódásának feltárására - jelentőségindex, szerepindex, széli helyzet mutatója, kizárási mutató, a választási repertoár mutatószáma, differenciálódási mutató.

A szociometriai elemzések eredményeként, a kölcsönös választások alapján kerül megrajzolásra a szociogram (Mérei, 2006).

A vizsgálat leírása

A vizsgálatot megelőzően általános tájékoztatást kértem a Tűzoltóság Tűzoltási és műszaki mentési osztályvezetőjétől. A tájékoztatás írásbeli párbeszéd illetve szóbeli interjú formájában történt. A kérdőívek kitöltése előtt és után lehetőségeimnek megfelelően a jelenlévőkkel beszélgettem. További adatokhoz jutottam a vizsgálatot követően, a felmerült kérdések alapján, írásban.

A Szociometria Kérdőív kitöltésére három egymást követő nap került sor. Az időintervallum kiválasztását az indokolta, hogy a Tűzoltóságon az A, B, C csoport váltakozása miatt ennyi idő alatt kerülhet sor minden csoportra. A Tűzoltóság Laktanyájában, a továbbképző teremben, az előzetesen megbeszélt időpontban, a délutáni órákban, amikor általában továbbképzésen vesznek részt, vagy a körletfeladatokat látják el, csoportosan történt a kitöltés. Mivel a különböző gyakorlatok, karbantartások, továbbképzések a délelőtti órákban zajlanak, a tervezett időszak tűnt a legoptimálisabbnak. A kitöltési instrukcióban elhangzott, hogy a kérdőívet névvel kell kitölteni, kérdésenként 1 – 3 név választása szükséges és a vizsgálati alapelveket figyelembe véve, saját csoportjuk köréből választhatnak. Riasztás közben nem történt. A kérdőívek kitöltése a tájékoztatással együtt megközelítőleg 15 – 20 percet vett igénybe. A kitöltő személyeken kívül más személy, vezető nem volt jelen. A vizsgálat rendben zajlott le, kifejezetten jó hangulatú körülmények között. Elmondható, hogy maximális odafigyeléssel töltötték ki a Szociometriai Kérdőívet.

Eredmények*Tűzoltóság A csoport*

A szociogram (4. sz. Melléklet) rajza tömbszerkezetet mutat (Mérei, 2006), amelynek középpontjában a 10-es áll. Öt személlyel van kölcsönös választása. Hozzá láncba kapcsolódik a 20-as és a 22-es, akik egy - egy csillag középpontjában állnak. A 20-as, 22-es és a 30-as tagnak négy- négy személlyel van kölcsönös választása. A csoport tagjainak 60 %-a csillagban és láncban kapcsolódik a négy központnak nevezhető taghoz. A láncok keresztezik egymást, zárt alakzat nem található. A kapcsolatok 51 %-a többszörös választású, többszálú. A csoporttagok között hat négyszeres választás található.

A kölcsönösségi index 83,3 %, ami nem éri el az átlagos értéket (85-90 %). A magányosok száma öt. A csoport sűrűségi mutatója 1,8, ami meghaladja az átlagot (0,9-1,1). A kohéziós index 12,4 %, az átlagos érték (10-13) felső tartományában helyezkedik el. A

viszonzott kapcsolatok mutatója 48,6 %, átlagos érték (40-50), de nem éri el az optimális övezetet (50-60).

Tűzoltóság B csoport

A szociogram (5. sz. Melléklet) alapján a struktúra laza szerkezetű (Mére, 2006), amelynek középpontjában a 2-es áll. Nincs kapcsolata a 10-sel, aki egy csillag középpontja, négy kölcsönös választással. A 10-eshez kapcsolódóan azonban, a 23-ason és a 20-ason keresztül, egy lánc közvetítésével kapcsolat található az abszolút sztárhelyzetben lévő 2-essel. A 2-esnek hat személlyel van többszörös kölcsönös választása. A csoport harmadik központja a 6-os, akinek négy személlyel van kölcsönös választása. Zárt alakzat nem található, a láncok keresztezik egymást. A csoporttagok kapcsolatainak 70 %-a többszálú. Négyszeres választás nem található a csoportban. A periférián hét csoporttag áll kölcsönös választás nélkül illetve egy kölcsönös kapcsolattal rendelkező pár.

A kölcsönösségi index 76,6 %, nem éri el az átlagos értéket (85-90 %). A csoport sűrűségi mutatója 1,8, ami meghaladja az átlagot (0,9-1,1). A kohéziós index 12,4 %, az átlagos érték (10-13) felső tartományában helyezkedik el. A viszonzott kapcsolatok mutatója 48,2 %, átlagos érték (40-50), de nem éri el az optimális övezetet (50-60).

Tűzoltóság C csoport

A szociogram (6. sz. Melléklet) ábrája szerint laza szerkezetet látunk (Mére, 2006), ahol a struktúrában láncok keresztezik egymást. Zárt alakzat nem található. A legtöbb, azonos számú (négy) kölcsönös választással az 1-es, a 2-es, a 14-es és a 25-ös rendelkezik. A periférián található egy pár és a négy magányos egyén. A kapcsolatok 60 %-a többszálú. 14 négyszálú választás regisztrálható a csoportban.

A kölcsönösségi index 86,7 %, meghaladja az átlagos értéktartomány alsó szintjét (85-90 %). A sűrűségi mutató 2,6, magasan az átlag (0,9-1,1) felett áll. A kohéziós index 14,3, szintén meghaladja az átlagos (10-13) értéktartományt. A viszonzott kapcsolatok mutatója 66%, ami ugyancsak az átlag (40-50) felett van, az optimális övezetből (50-60) is kilép a felső határérték fölé.

Megvitatás

A tűzoltóság A csoportjában az egy – egy csillag középpontjában álló 20-as és a 22-es személyek mindketten sztárhelyzetben vannak, az általuk irányított alakzat további tagjai nem

állnak egymással kapcsolatban. Valószínűleg a két csoporttag tölti be az információ továbbítás biztosítását a középpontból a többi kapcsolatban álló személy felé. Említésre méltó a 20-as csoporttag, aki szolgálati idejét tekintve a fiatalabbak közé tartozik, ezzel együtt kivívta a többiek rokonszenvét. Azok a csoporttagok, akik valamilyen okból nem kapcsolódnak a csillagokhoz és a lánchoz, kirekesztődnek a tömbből, magányosságra vannak ítélve. A magányosok közül ketten 1 – 2 éve álltak szolgálatba, tehát éppen hogy csak véglegesített tűzoltók. Ez indokolhatja a nem viszonzott kapcsolataikat. Érdekes viszont a másik három választást nem kapott csoporttag helyzete, ők 14 – 16 éve szolgálnak. A társas mezőből való kiesésük okait más eszközökkel érdemes lehetne vizsgálni.

A kölcsönösségi index átlag alatti értéke arra utal, hogy a csoport nem nyújt megfelelő biztonságot minden tagja számára. Feltételezésem szerint ez nem vonatkozik azokra a csoporttagokra, akik a tömbben vagy ahhoz kapcsolódóan helyezkednek el a társas mezőben. A sűrűségi mutató értéke stabil közösségre utal. Az előbbi elemzést figyelembe véve a választások koncentrálnak, a közösség 17 %-ának nincs kölcsönös választása. A kohéziós index alapján arra lehet következtetni, hogy a csoport jó együttes teljesítményre képes, a szolidaritás foka magas. A viszonzott kapcsolatok mutatójának csoportértéke szerint a tagok közötti kapcsolódások biztosak, a kapcsolatok stabilak. Természetesen ez nem vonatkozik a kölcsönös választásokból kimaradt tagokra.

A tűzoltóság B csoportjában a sztárhelyzetben lévő 2-es személy kapcsolatainak több mint 60 %-a öt évnél kevesebb ideje szolgáló csoporttaghoz köti. A 10-eshez kapcsolódó tagok tíz vagy annál több ideje szolgálnak. Mindez híven tükrözi a csoport azon sajátosságát, hogy 47 %-a – aránylag magas arány - hét évnél kevesebb ideje van a tűzoltóság állományában. A lánckapcsolatok miatt az információ áramlása biztosítottnak tekinthető, hiszen a csoport 73 %-át fogják át.

A kölcsönösségi index átlag alatti értéke valamint az, hogy sok - hét - személy nem rendelkezik kölcsönös választással, megközelíti azt a kritikus határt, ahol a közösségben nehezebb elérni a közös teljesítményt. A magányosok a közösség 23 %-át teszik ki, nekik nincs kölcsönös választásuk. Közülük csak egy olyan személy van, akinél a szolgálatban eltöltött kevés idővel lehet indokolni kialakulatlan kapcsolatrendszerét. A csoportban meglévő kapcsolatok kevésbé elmélyült jellegét tükrözi az is, hogy nem található négyszeres kölcsönös választás, vagyis stabil barátság. Mindez arra utal, hogy a csoport nem nyújt megfelelő biztonságot minden tagja számára. Ezzel némileg ellentmond a sűrűségi mutató értéke, ami átlag feletti értékével stabil közösségre utal. A kohéziós index is azt jelzi, hogy a csoport jó együttes teljesítményre képes, a szolidaritás foka magas. A viszonzott kapcsolatok mutatója

szerint a tagok közötti kapcsolódások biztosak, a kapcsolatok stabilak. A meglévő kapcsolatok stabilaknak tekinthetők, de ebből kiesnek azok, akik nem rendelkeznek kölcsönös választással.

A tűzoltóság C csoportjában az azonos számú, legtöbb választással rendelkező személyek közül hárman képviselik az idősebbik korosztályt. A csoport 13 %-ának - négy fő - nincs kölcsönös választása. Mindannyian maximum egy éve álltak szolgálatba, újonnan véglegesített tűzoltók. Ez megalapozott indokot adhat kapcsolatrendszerük fejletlenségére. Az információ áramlása biztosítottnak tekinthető, hiszen a több éve szolgálók valamilyen struktúrában kapcsolódnak egymáshoz, az újoncok pedig kiválasztották a preferált személyt, akikhez kötődnek.

A kölcsönösség index értéke arra utal, hogy a csoportban kevés a magányos tag. A csoport tagjai egymás számára biztonságot és védelmet nyújtanak. A csoport érettnak tekinthető. Ezt alátámasztja a sűrűségi mutató is, ami szerint a közösség hangsúlyozottan stabil. A kohéziós index alapján magas fokú kohézióról beszélhetünk, a csoport feltehetően alkalmas a közös magas szintű teljesítményekre. A magas fokú szolidaritás feltehetően kedvezően befolyásolja a csoport teljesítményét. A viszonzott kapcsolatok mutatójának magas értéke azokat a közösségeket jellemzi, ahol magas a konformitásra való hajlam, a csoport tagjai társas percepcióiban kevésbé jelenik meg a vágyteljesítés, az önszabályozás magas fokú (Oláh, 2005). A közösség fegyelmezett, a kialakult kapcsolatok biztosak.

A hipotéziseim tekintetében a tűzoltók három, A, B és C egységének összehasonlítása során az alábbi megállapításokra jutottam.

	A csoport (N=30)	B csoport (N=30)	C csoport (N=30)
Kölcsönösségi index	83,3 %	76,6%	86,7 %
Sűrűségi mutató	1,8	1,8	2,6
Kohéziós index	12,4 %	12,4 %	14,3 %
Viszonzott kapcsolatok mutatója	48,6 %	48,2 %	66 %

1. sz. Táblázat – Szociometriai mutatók összesített táblázata
(N= elemszám)

A szociometriai kohéziós mutatók tekintetében a következő állapítható meg. Egyedül a C csoport ért el minden mutatóban átlagos vagy átlagot meghaladó értéket (1. sz. Táblázat). Az A csoport és a B csoport három mutatóban – a sűrűségi mutató, a kohéziós index és a

viszonzott kapcsolatok mutatójában érte el az átlagos tartományt, illetve a sűrűségi mutatóban átlag feletti értéket. A kölcsönösségi index értéke azonban náluk nem érte el az átlagos értéket. *Az a hipotézisem, hogy a szociometria kohéziós mutatóiban legalább átlagos vagy az átlagnál magasabb értékeket várok a vizsgált mutatókban, nem teljesült maradéktalanul.* Az előzetesen feltételezett zárt alakzatokat egyik vizsgált társas mezőben sem tapasztaltam. Az A, B és C csoportoknál láncok találhatóak, amik keresztezik egymást. *Az a vizsgálati hipotézis, hogy zárt alakzatok jellemzik a csoportosulásokat, nem teljesült.* Ugyanakkor a vizsgált egységeknél több személy áll egy-egy kisebb csoport központjában, ami megfelel a kutatási hipotézisben vázolt feltételezésnek – a jól működő csoportok egynél több személy központba állításával érik el harmonikus működésüket (Csepeli, 2001). Az eredmények értelmezésében a tűzoltók csoportjainál működik a csoportkohézió, együvé tartozónak érzik magukat. Megfelelő szolidaritással, közösségi érzéssel állnak a feladatok teljesítése elé. A legmagasabb kohézióról a C csoportnál beszélhetünk, esetükben az együttesség élménye feltételezhetően tudatilag és cselekvésben is megnyilvánul (Merei, 2006). A magányos csoporttagok tekintetében egyetlen csoport, a tűzoltó C egységénél nem haladja meg az ideálisnak tekinthető maximum négy főt. A C csoport alkothatja a legstabilabb, legeredményesebben együttműködő közösséget. Mivel a vizsgált három tűzoltó egység formális struktúrája azonos, az eltérés okát az informális struktúrában lehet keresni. Feltételezhetően a közösségeken belül kialakult csoportnorma és az ezekre épült érdekeltérések adhatnak magyarázatot.

Összegzés

Dolgozatomban egy dél-magyarországi Tűzoltóság vonulós egységeit vizsgáltam a csoportstruktúrák központba állításával. Az eredmények értelmezhetősége érdekében ismertettem a dolgozathoz kapcsolódó szociálpszichológiai fogalmakat, a mérőeljárásokban alkalmazott szociometria módszerét. Az előzetes tájékozódás és az interjúk alapján bemutattam a vizsgált csoportokat és működésüket.

A vizsgálat hipotéziseiben feltételeztem, hogy a szociometria kohéziós mutatóiban legalább átlagos vagy az átlagnál magasabb értékeket várok a vizsgált mutatókban, ez nem teljesült maradéktalanul. A vizsgálat hipotéziseiben feltételeztem, hogy a csoportszerkezetekben zárt alakzatokat fogok találni. Ez a hipotézisem nem teljesült. Ugyanakkor hipotézisem azon része, hogy az egységeknél több személy áll egy-egy kisebb csoport központjában, beigazolódott. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a tűzoltó vonulós egységeinél a közösség stabil, a tagok egymásnak biztonságot adnak és együtt nagy teljesítményre képesek, a tagok egymás közötti kapcsolatai biztosak. Fontos lehet a

csoporthoz újonnan érkezők segítése, a beilleszkedés támogatása. A csoportvonzalom megléte feltételezhető, mivel az egyének azért csatlakoznak egy csoporthoz, mert vonzódnak iránta (Fiske, 2006). Mindez azonosulással is jár, valamint bejósolható a csoporttal való konformitás. A konformitás pedig kiemelkedően fontos a csoportkohézió szempontjából.

További vizsgálat tárgyát képezheti, hogy a magányosok száma miért alakul az elmondottak szerint az egyes csoportokban. A szolgálati időt tekintve törvényszerű, hogy a kevesebb ideje állományban lévő egyén nem rendelkezik jól strukturált, stabil kapcsolati hálózattal. A vizsgálat azonban fényt derített olyanokra is, akik szolgálati idejüket tekintve nagyobb számú kölcsönös választással kellene, hogy rendelkezzenek, mégis megelőzték őket alig pár éve állományban lévő csoporttagok. Az okok kiderítésére érdemes lenne hangsúlyt fektetni. Kiegészítő kutatással, a személyiségdimenziók vizsgálatával választ lehetne nyerni erre a kérdésre.

Szakmai visszajelzés

A csoportok vezetőinek nyújtott visszajelzésemben elmondanám, hogy mindhárom bevetési egység magas kohézióval rendelkező, a mutatók alapján magas szintű teljesítményre alkalmas közösséget alkot. A tagok közötti kapcsolódások biztosak, a kapcsolatok stabilak. A közösségek további erősítése érdekében általános célként javasolnám, hogy a több éve szolgáló tagok fokozott figyelmet fordítsanak az újoncok beilleszkedésére. További feladatként a jelenleg magányos tagok bevonását jelölném meg. Az A csoport vezetőjének pontosított név nélkül jelezném, hogy a csoportban a több éve szolgálók között magányosok is vannak, akiknek a közösségbe történő aktív bevonása növelheti a csoport teljesítményét.

A csoporttagok felé egyenként, de általános visszajelzést adnék. A kölcsönös választással rendelkezők figyelmét felhívnám, hogy sokat tehetnek a közösségért, a választással nem rendelkező tagok bevonásáért, ha kapcsolatrendszerüket kibővítik. A magányos csoporttagokat nem tájékoztatnám a csoporton belüli pontos helyzetükről. Számukra annyit jeleznék vissza, hogy gondolják át, elég nyitottak-e csoporttagjaik és a felőlük érkező megkeresések felé.

Felhasznált irodalom

- Argyle, M. (1981). *Munkahelyi szociálpszichológia*. Budapest: Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat
- Deutsch M. (1980). A csoport alakulása. In: Pataki F. (szerk): *Csoportlélektan*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 103.
- Csepeli Gy. (2001). *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó
- Fiske S.T. (2006). *Társas alapmótvumok*. Budapest: Osiris Kiadó. 12. fejezet
- Kollár K. (2004). A társas kapcsolatok, személyközi vonzalom és a csoportfolyamatok. In: N. Kollár K., Szabó É. (szerk): *Pszichológia pedagógusoknak*. Budapest: Osiris Kiadó
- Mérei F. (2006). *Közösségek rejtett hálózata*. Budapest: Osiris Kiadó
- Moscovici S., Paicheler G. (1980). A munka, az egyén és a csoport. In: Pataki F. (szerk): *Csoportlélektan*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó
- Oláh A. (2005). *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Budapest: Trefort Kiadó
- Pataki F. (1972). Adatok a csoportkohézió néhány dimenziójának vizsgálatához. In: Pataki F., Hunyady Gy. (szerk): *A csoportkohézió*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Petrusek M. (1972). *Szociometria. (Elméletek, módszer és technikák)*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Smith E.R., Mackie D.M. (2004). *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, 5. 6. 9. fejezet

Mellékletek

1. sz. Etikai jóváhagyás alóli mentességet bejelentő űrlap
2. sz. Informált beleegyezés nyilatkozat
3. sz. Szociometriai Kérdőív
4. sz. Szociogram A csoport
5. sz. Szociogram B csoport
6. sz. Szociogram C csoport

Informált beleegyezés

Kissné Várkonyi Erika

Szegedi Tudományegyetem - BTK
Pszichológia Szak
3. évfolyam

Telefon: 06-30-9449-827

e-mail: varkonyierika@t-email.hu

A Szegedi Tudományegyetem, Pszichológia Szak végzős hallgatójaként szakdolgozatomhoz egy kutatást szeretnék folytatni. A szakdolgozat címe: „*Kapcsolati struktúrák és a csoportkohézió alakulása egy dél-magyarországi Tűzoltóság és Mentőállomás állományban*”. Két tesztet kívánok felvenni minden vizsgálati személlyel, amely kb. 20 percet vesz igénybe. A vizsgálatban való részvétel önkéntes. A birtokomba kerülő személyes adatokat bizalmasan kezelem, a kitöltő személye más számára nem azonosítható, az eredményből a résztvevő személyére nem lehet következtetni.

Kérem, hogy aláírásával ezúton igazolja a vizsgálatban történő részvételét.

2011. február

aláírás

..... csoport
név kor szolgálati év rang

Kérem, válaszoljon minden kérdésre 1-3 névvel! Csak saját csoportjából válasszon!

KÉRDŐÍV

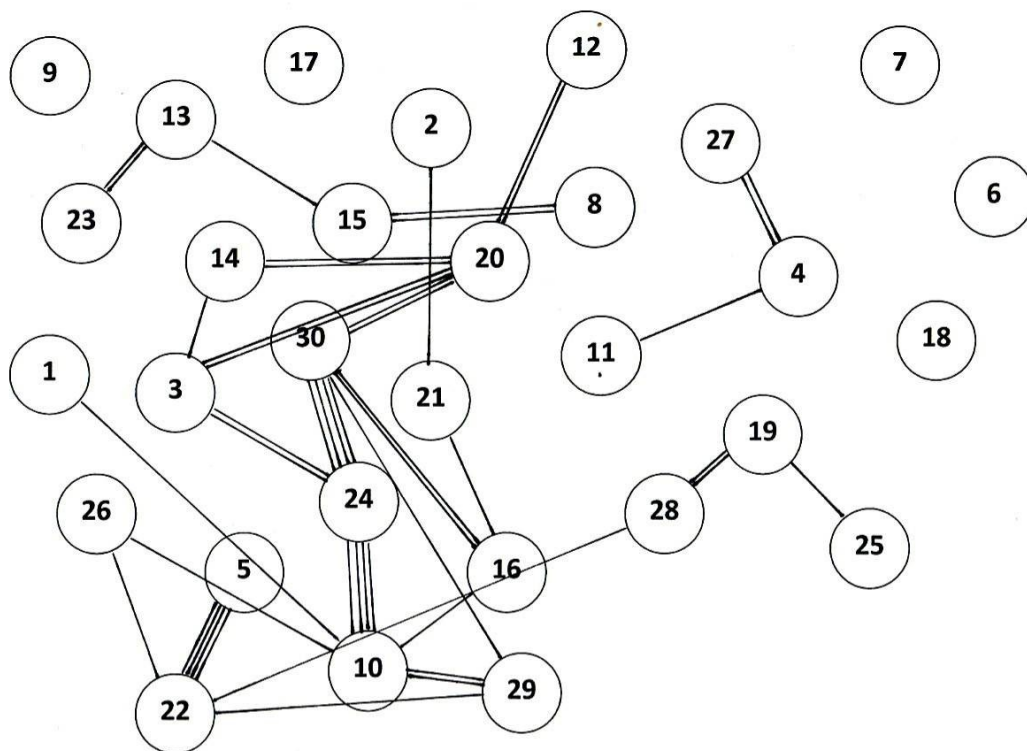
1. Kettőből az egyik hűtőszekrény meghibásodott. Kinek szorítana helyet a saját hátrányára?
2. Melyik csoporttársát ítéli legalkalmasabbnak egy továbbképzésen való részvételre?
3. Csoporttársai közül ki a legműveltebb?
4. A dohányzó helyiségben kinek a társaságában van legszívesebben?
5. A társai közötti kisebb nézeteltéréseket melyik csoporttársa tudja a legelfogulatlanabban elsimítani?
6. Ki a legnépszerűbb a csoportban?
7. Ha befolyásolhatná, kivel szeretne ugyanazon szerte kerülni?
8. Nehezen megközelíthető helyszínen kivel szeretne párban dolgozni?
9. A közúti balesetben egy kisgyermek is súlyosan megsérült. Kinek mondaná el megrázó élményeit?
10. A tömlőmosást segítő gépesített berendezés elromlott. Kézzel kell elvégezni a feladatot. Ki tudna a legeredményesebben hatni a csoportra a munka elvégzése érdekében?

11. Kit hívna meg szívesen szabadnapján közös bográcsgulyás készítésére?

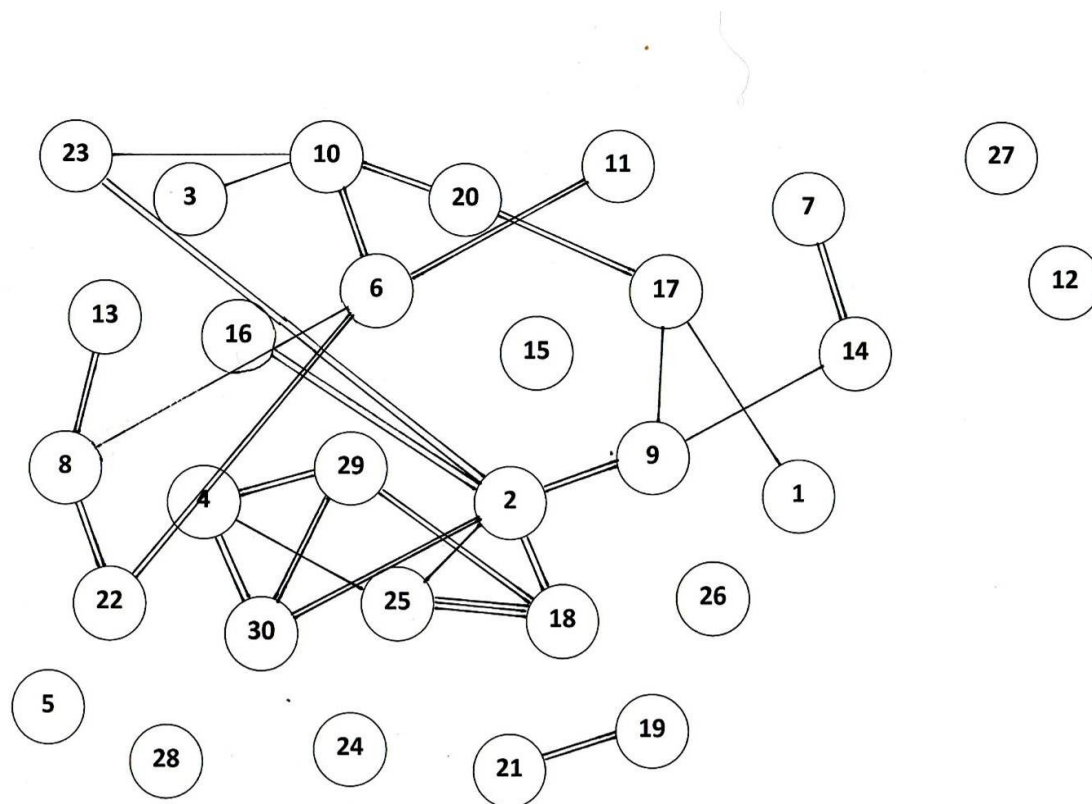
12. Barátnője/felesége hűségében bizonytalan. Kivel beszélné meg érzéseit?

13. Kivel menne szívesen konditerembe?

Szociogram A csoport

Szociogram B csoport

Szociogram C csoport

